

L'educació i les dimensions del desenvolupament humà a l'Amèrica Llatina

03/2014 - Sociologia. Des de fa dues dècades, l'Índex de Desenvolupament Humà mesura el nivell de benestar d'un país a partir del seu producte interior brut, l'esperança de vida, l'alfabetització i l'educació. Un estudi en països llatinoamericans remarca la relació de l'educació amb altres dimensions del desenvolupament, com la pobresa persistent, una salut dèbil, les condicions d'habitatge insalubres i la inseguretat de les zones on viu la major part de la població.

Mapamundi per quartils d'Índex de Desenvolupament Humà el 2013. Font: Wikipedia.

Fa dues dècades, el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament va ampliar la clàssica mesura de desenvolupament en termes de producte interior brut per càpita d'un determinat país. En efecte, als anys noranta una creixent preocupació pels objectius socials i educatius va desencadenar l'interès per noves dimensions com l'educació, la salut pública, l'habitatge, l'accés a l'aigua i la reducció de la pobresa. En conseqüència, l'Índex de Desenvolupament Humà té en compte el producte interior, l'alfabetització, la matriculació escolar i l'esperança de vida. A més, l'any 2000 es van posar en marxa dues ambiciosos iniciatives mundials com van ser els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni i el Programa Educació per Tots per tal d'aconseguir avenços significatius en una diversitat de dimensions de desenvolupament econòmic i extraeconòmic per l'any 2015. Així doncs, en el període de dos anys, serà públicament avaluat i discutit el balanç d'aquestes grans expectatives globals i polítiques.

Mentre la major part dels informes de seguiment d'aquestes iniciatives s'han centrat en les regions mundials amb un desenvolupament humà més baix, la majoria localitzades a l'Àfrica Sub-Sahariana i al Sud-est Asiàtic, està creixent una rica línia de recerca i de debat polític que qüestiona les circumstàncies del desenvolupament en països intermedis i emergents. És el cas de la majoria dels països Llatinoamericans, en particular a causa de la inclusió de Brasil a la llista de les anomenades economies BRICS (concretament, Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-Àfrica). Certament, els índexs assenyalen puntuacions mitjanes relativament altes en aquests països, les economies dels quals han estat pròsperes durant una dècada o períodes encara més llargs malgrat que les seves condicions inicials eren extremadament febles, en alguns casos com les de les regions més pobres en l'actualitat. Aquí, la mitjana de la població està en una millor situació, però les desigualtats entre els més rics i els més pobres posen en perill el potencial de millora. De fet, actualment els efectes de les divisions socials en el desenvolupament humà són motiu d'un debat crucial a les cimeres governamentals i a les organitzacions internacionals centrades en fòrums llatinoamericans i internacionals sobre el potencial de tot el món per aconseguir condicions més equitatives.

Aquests debats generen alguns dubtes sobre la hipòtesi que només l'educació sigui la clau del desenvolupament humà. Malgrat la seva innegable contribució a la planificació familiar, la productivitat econòmica, la salut pública i la legitimació de la democràcia, àmpliament documentades en aquests països, la investigació també informa sobre les limitacions significatives al desenvolupament mateix de l'educació a causa de les deficiències notables en les altres cares del desenvolupament. Als països d'ingressos mitjans els efectes perversos de les desigualtats sobre l'educació poden ser encara pitjors que als països més rics, atès que una part substancial de les persones viu en suburbis urbans on la pobresa d'ingressos, l'analfabetisme i el crim són generalitzats. Tot i que la matriculació escolar ha experimentat una dramàtica expansió en països com Brasil o Xile, en realitat les conseqüències negatives de la pobresa persistent estan arruïnant el potencial dels estudiants de treure el màxim profit de la seva estada a l'escola.

Recentment s'ha publicat a la revista mexicana *Papeles de Población* una revisió de les investigacions sobre els països amb ingressos mitjans i alts. D'acord amb els estudis recollits per fer aquesta anàlisi, la pobresa d'ingressos perjudica les condicions educatives a través de l'estrès material i psicològic, i el mercat laboral pot tenir un terrible impacte a través del treball informal (dels progenitors) i de diversos tipus de treball infantil. Afortunadament, les polítiques socials estan tenint èxit en abordar aquesta situació, però la desigualtat i la pobresa d'ingressos romanen molt altes malgrat el creixement econòmic. És més, els efectes negatius d'una salut dèbil, d'uns habitatges pobres i de la delinqüència han estat documentats en diversos països. Aquesta anàlisi assenyalava noves qüestions per investigar i recolza la necessitat de reformes integrals de les polítiques econòmiques, educatives, socials i fiscals que finalment puguin superar aquest repte.

Xavier Rambla

Departament de Sociologia

Rambla, Xavier; Saldanha-Pereira, Rosangela; Espluga, Josep Lluís. La educación y las dimensiones del desarrollo humano en América Latina. Papeles de Población 19 (75):1-25. 2013.